

VORMINGSBROCHURE 2016

VOORWOORD

Beste lezer,

Panal vzw heeft als opdracht de palliatieve zorgcultuur te stimuleren en uit te bouwen binnen het arrondissement Leuven, onder meer via vorming en opleiding. In deze vormingsbrochure vind je onze vormingsinitiatieven voor het werkjaar 2016 terug. Wegens groot succes zullen we de vorming 'Aromatherapie in palliatieve zorg' opnieuw aanbieden. Daarnaast presenteren wij u dit jaar een vorming rond 'Omgaan met onmacht' en een 'Update rond wetgeving in palliatieve zorg'. In samenwerking met de Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen zullen we de vorming 'Therapeutische hardnekkigheid' organiseren. Daarnaast maken wij u graag attent op het postgraduaat palliatieve zorg, georganiseerd door UC Leuven-Limburg.

De minisymposia van 2016 hebben als rode draad 'Palliatieve zorg in de terminale fase'. In het eerste minisymposium wordt een kader geschetst rond terminale zorg: wat is terminaliteit? Hoe uit zich dit lichamelijk? Hoe vertaalt zich dit naar pijn- en symptoomcontrole? Het tweede minisymposium bespreekt het thema angst voor de dood en doodsangst in de terminale fase: wat is het verschil? Het derde minisymposium wil in aansluiting op de vorige minisymposia dieper ingaan op het ondersteunen van de familie in de terminale fase: wat zijn noden van familie en hoe kunnen we hieraan tegemoet komen? Hoe kunnen we zorg dragen voor familie als de patiënt terminaal is? Het vierde minisymposia wil tenslotte dieper ingaan op de periode tussen het overlijden en de begrafenis: wat gebeurt er allemaal in die periode? Wat moet en wat mag? Wat kan wachten?

Daarnaast blijven natuurlijk de vertrouwde vormingspakketten een vaste waarde in ons aanbod. De basismodule wordt opnieuw tweemaal aangeboden – in het voorjaar en in het najaar – en ook de vervolmakingsmodule en de cursus voor geïnteresseerden en vrijwilligers worden naar goede gewoonte opgenomen in het vormingsaanbod. Onze basismodule en vervolmakingsmodule zitten sinds dit jaar in een nieuw jasje: beide cursussen bestaan nu uit 10 lesdagen en zullen telkens starten om 13u15. Op die manier kunnen wij u als organisatie opnieuw de mogelijkheid tot educatief verlof aanbieden.

Voor een eenmalige vorming of een vormingspakket op maat van je organisatie kan je ons steeds contacteren. Mogelijke thema's vind je achteraan in deze brochure. Wij garanderen opleidingen vanuit onze praktijkervaring.

Graag verwelkomen wij jou op één van onze vormingsmomenten!

Nele Geysen, Karen De Meerleer, Lieve De Smet en Ria Vandermaesen.

BASISMODULE PALLIATIEVE ZORG

Inleiding in palliatieve zorg

Wat is palliatieve zorg? Hoe is palliatieve zorg georganiseerd? Welke ondersteuning is mogelijk? Het netwerk en de MBE (multidisciplinaire begeleiding-equipe) of thuiszorgequipe, palliatief verlof, de thuiszorgpremie, ... komen aan bod. Verder is er beknopt aandacht voor de wetgeving over palliatieve zorg, de patiëntenrechten en euthanasie.

Symptoomcontrole

Welke hinderlijke symptomen treden op bij palliatieve patiënten en hoe ga je hiermee om (bv. via medicatie of op verzorgingsvlak)? We bekijken o.a. vermoeidheid, gastro-intestinale klachten, voedingstips, pulmonaire symptomen, urologische, dermatologische en neurologische problemen.

Samenwerken

Door de extra zorg die in palliatieve situaties nodig is, zijn er vaak heel wat hulpverleners betrokken. Hoe werken deze hulpverleners (vanuit hun verschillende taken en verantwoordelijkheden) samen in een team? Door oefening ontdek je wat de kwaliteiten van jou en anderen zijn in een team en hoe we onze interacties met anderen beter kunnen begrijpen.

Communicatie

In palliatieve zorg is communicatie essentieel. We bespreken de invloed van referentiekaders in communicatie. We geven aandacht aan bepaalde basishoudingen van een hulpverlener in de communicatie met de patiënt en zijn omgeving. Hoe heeft communicatie invloed op samenwerking en vice versa?

Psychosociale aspecten

Welke verschillende emoties zien we bij een palliatieve patiënt en zijn omgeving? Wat betekent het voor de omgeving om te zorgen voor een ongeneeslijk zieke? Hoe kan de hulpverlener omgaan met deze emoties?

Pijncontrole deel 1 en 2

We besteden aandacht aan de definitie van pijn, de soorten pijn, pijnmeting, de pijntrappen, de verschillende soorten medicatie (waaronder morfine, co-analgetica en adjuvante stoffen) en het gebruik van de spuitaanrijver. Relevante casussen worden besproken in de groep deelnemers.

Omgaan met rouw

Rouw is als een vingerafdruk, universeel en toch uniek. Wat is rouw en welke verschillende reacties kunnen rouwenden vertonen? Wat is de huidige visie rond rouw en welke misverstanden leven er? Hoe kan je als zorgverlener rouwenden ondersteunen en ook zorgen voor jezelf?

'Medisch Begeleid Sterven'

In 'Medisch Begeleid Sterven' worden enkele specifieke termen en handleidingen binnen de palliatieve zorg van nabij bekeken: (afzien van) curatief en/of levensverlengend handelen, pijn- en symptoomcontrole en actieve levensbeëindiging.

Omtrent het overlijden

Hoe gebeurt een lijktooi? Kan de familie hierbij betrokken worden? We bekijken de praktische en administratieve kant van het overlijden, de belangrijkste wetgeving en de formaliteiten aangaande een overlijden.

BASISMODULE 1

Code: BA1/2016

Op **dinsdagnamiddag** van 13.15 uur - 16.30 uur

Datum	Thema	Lesgever
Dinsdag 12 januari	Inleiding in palliatieve zorg	Ria Vandermaesen
Dinsdag 19 januari	Symptoomcontrole	Kris Elsen
Dinsdag 26 januari	Psychosociale aspecten	Karen De Meerleer
Dinsdag 02 februari	Pijncontrole deel 1	Veerle Massart
Dinsdag 16 februari	Medisch Begeleid Sterven	Jan Coel
Dinsdag 23 februari	Omgaan met rouw	Karen De Meerleer
Dinsdag 01 maart	Pijncontrole deel 2	Veerle Massart
Dinsdag 08 maart	Samenwerken	Nele Geysen
Dinsdag 15 maart	Communicatie	Nele Geysen
Dinsdag 22 maart	Omtrent het overlijden Afronding	Gilbert Pues

BASISMODULE 2

Code: BA2/2016

Op **donderdagnamiddag** van 13.15 uur - 16.30 uur

Datum	Thema	Lesgever
Donderdag 08 september	Inleiding in palliatieve zorg	Ria Vandermaesen
Donderdag 15 september	Symptoomcontrole	Kris Elsen
Donderdag 22 september	Psychosociale aspecten	Karen De Meerleer
Donderdag 29 september	Pijncontrole deel 1	Veerle Massart
Donderdag 06 oktober	Medisch Begeleid Sterven	Jan Coel
Donderdag 13 oktober	Omgaan met rouw	Karen De Meerleer
Donderdag 20 oktober	Pijncontrole deel 2	Veerle Massart
Donderdag 27 oktober	Samenwerken	Nele Geysen
Donderdag 10 november	Communicatie	Nele Geysen
Donderdag 17 november	Omtrent het overlijden Afronding	Gilbert Pues

Locatie : Panal vzw, Waversebaan 220, 3001 Heverlee

Kostprijs : 400,- euro

VERVOLMAKINGSMODULE PALLIATIEVE ZORG

De vervolmakingsmodule is bedoeld voor cursisten die reeds een basismodule palliatieve zorg hebben gevolgd.

Communicatie

Een palliatieve situatie gaat vaak gepaard met ambivalente gevoelens van de patiënt en de familieleden. Hoe ga ik hiermee om als hulpverlener en hoe kan ik hiermee rekening houden in de communicatie. Hoe ga ik om met conflicten tussen familieleden en de patiënt? Wat met omgaan in waarheid? Hoe breng ik slecht nieuws?

Vroegtijdige zorgplanning

Wanneer beslissingen rond zorgplanning en levenseinde dienen te worden genomen, is het wenselijk dat de patiënt centraal staat in deze besluitvorming. Afhankelijk van het ziektebeeld is dit geen evidente opgave. Op het moment dat besluitvorming nodig is, is de communicatie met de patiënt zelf vaak bemoeilijkt door het vorderende ziekteproces. Om de patiënt toch zo veel mogelijk in dit proces te betrekken, moeten we anticiperen op de zorg die komt. In deze vorming bekijken we of het concept 'Vroegtijdige zorgplanning' ons de nodige hulpmiddelen kan bieden

(Klein)Kinderen betrekken bij palliatieve zorg

Kinderen zijn belangrijke en kwetsbare medespelers in een palliatieve zorgsituatie. Veel hulpverleners en ouders worstelen met de vraag: hoe kunnen we kinderen en jongeren opvangen en begeleiden? Wat zijn misverstanden en valkuilen? Hoe betrek je kinderen bij het afscheid nemen? Er worden concrete tips en handvatten aangereikt.

Symptoomcontrole

Voor verpleegkundigen, maar ook andere disciplines kunnen hier uit leren.

Aan de hand van oefeningen en casussen wordt gewerkt rond: dyspnoe, angst, constipatie, pijnmeting, verwardheid en mogelijke urgenties in palliatieve zorg.

Tijdens deze cursus wordt verder gebouwd op de lesinhoud van de basismodule.

Pijncontrole

Voor verpleegkundigen, maar ook andere disciplines kunnen hier uit leren.

Aan de hand van oefeningen en casussen wordt gewerkt rond pijncontrole. We bespreken de pijnmedicatie per trap, het omzetten van medicatie per os naar subcutane of transdermale toediening en de nevenwerkingen van pijnmedicatie worden bekeken.

Tijdens deze cursus wordt verder gebouwd op de lesinhoud van de basismodule.

Palliatieve zorg bij ouderen

Palliatieve zorg bij ouderen vergt specifieke aandacht. Ouderen hebben vaak te maken met een multipole pathologie. Inschatten wanneer de palliatieve fase start bij ouderen is niet altijd evident. Ouderen hebben vaak veel verlieservaringen te verwerken en er bestaan bij hen heel wat mythes over doodgaan, medicatie...

Omgaan met emotionele pijn

Emotionele pijn kan niet zomaar weggenomen worden bij de palliatieve patiënt en zijn omgeving. Hoe helpen we mensen daarin? Wat kunnen ze zelf doen en wat hebben ze nodig? Er worden enkele referentiekaders geboden die houvast bieden bij het hulp verlenen en eigen ervaringen van de deelnemers worden besproken.

Ethische aspecten

Welke waarden en normen zijn belangrijk in palliatieve zorg? Hoe gaan we in palliatieve zorg om met ethische problemen? Vanuit een ethisch kader worden handvatten aangereikt die kunnen helpen bij ethische dilemma's.

Omgaan met spirituele pijn

In palliatieve situaties worden hulpverleners soms geconfronteerd met de spirituele pijn van de betrokkenen. Wat betekent spiritualiteit? Welke rol kunnen waarden- en zingevingkaders, levensbeschouwing en geloofsovertuiging in de stervensfase spelen? Hoe kan je als hulpverlener spirituele pijn herkennen en hiermee omgaan?

Zorg voor zorgenden

Werken met palliatieve patiënten en hun omgeving vergt veel van de verzorger. Om niet uitgeblust te geraken, is het telkens vinden van nieuwe energie noodzakelijk. Durf je jezelf een adempauze gunnen om nieuwe energie op te doen? Durf je grenzen trekken? Hoe doe je dit? Wat kan je daarbij helpen?

VERVOLMAKINGSMODULE

Code: VVM/2016

Op **dinsdagnamiddag** van 13.15 uur - 16.30 uur

Datum	Thema	Lesgever
Dinsdag 4 oktober	Communicatie	Nele Geysen
Dinsdag 11 oktober	Vroegtijdige zorgplanning	Maartje Wils
Dinsdag 18 oktober	Palliatieve zorg bij ouderen	Jan Coel
Dinsdag 25 oktober	Pijncontrole	Mieke De Pril of Inge Bossuyt
Dinsdag 08 november	Omgaan met spirituele pijn	Katrien Cornette
Dinsdag 15 november	Omgaan met emotionele pijn	Walter Rombouts
Dinsdag 22 november	(Klein)kinderen betrekken bij palliatieve zorg	Karen De Meerleer
Dinsdag 29 november	Symptoomcontrole	Mieke De Pril of Inge Bossuyt
Dinsdag 06 december	Ethische aspecten	Jan Coel
Dinsdag 13 december	Zorg voor zorgenden	Walter Rombouts

Locatie: Panal vzw, Waversebaan 220, 3001 Heverlee
Kostprijs: 400,- euro

MINISYMPOSIA

Panal organiseert jaarlijks een aantal minisymposia over een specifiek thema binnen de palliatieve zorg voor hulpverleners uit de verschillende werkvelden (thuiszorg, woonzorgcentra, palliatieve eenheden, ziekenhuizen,...) en andere geïnteresseerden.

De rode draad voor de minisymposia van 2016 is:

‘PALLIATIEVE ZORG IN DE TERMINALE FASE’

Niet zelden worden de termen palliatief en terminaal door elkaar gebruikt. Nochtans is palliatieve zorg veel meer dan alleen terminale zorg: terminale zorg is de zorg tijdens het stervensproces - de laatste dagen van het leven van de patiënt - terwijl palliatieve zorg vaak al veel eerder start. Terminale zorg is dus als het ware een onderdeel van palliatieve zorg. Omdat de zorg in de terminale fase echter specifiek en intenser wordt, willen we in de minisymposia van 2016 hier dieper op ingaan aan de hand van vier thema's.

In het eerste minisymposium wordt een kader geschetst rond terminale zorg: wat is terminaliteit? Hoe uit zich dit lichamelijk? Hoe kunnen we dit herkennen? Hoe vertaalt zich dit naar pijn- en symptoomcontrole? Het tweede minisymposium bespreekt vervolgens het thema angst voor de dood en doodsangst in de terminale fase: wat is het verschil? Hoe deze angst omzetten in vrees? Hoe kunnen we hiermee omgaan en hoe kunnen we de patiënt hierin ondersteunen? Het derde minisymposium wil in aansluiting op het vorige dieper ingaan op het ondersteunen van de familie in de terminale fase: hoe kunnen we zorg dragen voor de omgeving als de patiënt terminaal is? Wat zijn noden van familie en hoe kunnen we hieraan tegemoet komen? Hoe familie helpen bij het afscheid nemen? Het vierde minisymposium gaat tenslotte in op de vraag: wat na het overlijden? Wat gebeurt er allemaal in de periode tussen het overlijden en de begrafenis? Wat moet en wat mag? Wat moet er geregeld worden en wat kan wachten? Waar kan je je aan verwachten? Wat kan je eventueel al op voorhand bekijken?

Kostprijs: 20 euro per minisymposium.

Duur : telkens van 20.30 uur tot 22.30 uur

Je ontvangt een aanwezigheidsattest.

Accreditering voor artsen wordt aangevraagd in rubriek 6 ethiek en economie.

1. WAT IS TERMINALE ZORG?

Dr. Johan Coppens, huisarts en equipearts Panal vzw en **Lieve De Smet**, hoofdverpleegkundige van de MBE van Panal

- **Donderdag 17 maart 2016 (Code: MS1/2016)**
in WZC Dommelhof, Halensebaan 25, 3390 Tielt-Winge.
-

2. ANGST EN DOODSANGST IN DE TERMINALE FASE

Goedele van Edom, doctor in de Godgeleerdheid en pastor in het Imeldaziekenhuis te Bonheiden

- **Donderdag 19 mei 2016 (Code: MS2/2016)**
in de aula van de KBC, Brusselsesteenweg 100, 3000 Leuven.
-

3. ONDERSTEUNING VAN FAMILIE IN DE TERMINALE FASE

Karen De Meerleer, psycholoog Panal vzw en **Veerle Massart**, verpleegkundig-consulent MBE van Panal vzw.

- **Donderdag 6 oktober 2016 (Code: MS3/2016)**
in de zaal van de Broeders Alexianen, Liefdestraat 10, 3300 Tienen.
-

4. WAT NA HET OVERLIJDEN?

Tjeu Leenders, auteur(*) en begeleider bij De Zeven Eiken vzw.

- **Donderdag 24 november 2016 (Code: MS4/2016)**
in het UPC Kortenberg, activiteiten- en vormingscentrum (AVC), Leuvensesteenweg 517, 3070 Kortenberg.

(*) van het boek 'Ruimte tussen dood en uitvaart. Over sneeuwballen gooien en ander doorgewoons.'

PALLIATIEVE ZORG VOOR GEÏNTERESSEERDEN EN VRIJWILLIGERS

Deze cursus is bedoeld voor alle geïnteresseerden in de palliatieve zorg en voor vrijwilligers in een woonzorgcentrum, een voorziening voor personen met een verstandelijke beperking of een psychiatrische verzorgingsinstelling.

Voor kandidaat-vrijwilligers voor de palliatieve thuiszorg (Pallium vzw) of voor een palliatieve eenheid (Heilig Hartziekenhuis Leuven of UZ Leuven campus Sint-Pieter) is het volgen van de twee delen van deze cursus een voorwaarde.

DEEL 1

Inleiding in palliatieve zorg

Wat is palliatieve zorg? Hoe is de zorg georganiseerd in de verschillende settings? Welke wetgeving is relevant? Hoe werken de MBE (multidisciplinaire begeleidingsequipe of thuiszorgequipe) en het netwerk van Panal? Welke ondersteunende maatregelen zijn er? Wat is de taak van een vrijwilliger hierin?

Communicatie

In palliatieve zorg is communicatie essentieel. We bespreken de invloed van referentiekaders in de communicatie. We bespreken en oefenen bepaalde basishoudingen in de communicatie met de patiënt en zijn omgeving.

Psychosociale aspecten

Welke verschillende emoties zien we bij een palliatieve patiënt en zijn omgeving? Wat betekent het voor de omgeving om te zorgen voor een ongeneeslijk zieke? Hoe kan de vrijwilliger omgaan met deze emoties?

Omgaan met rouw

Rouw is als een vingerafdruk, universeel en toch uniek. Wat is rouw en welke verschillende reacties kunnen rouwenden vertonen? Wat is de huidige visie rond rouw en welke misverstanden leven er? Hoe kan je als vrijwilliger rouwenden ondersteunen en ook zorgen voor jezelf?

DEEL 2

Comfortzorg

Hoe kunnen we als vrijwilliger mee het comfort van de patiënt ondersteunen? Wat zijn de taken van de vrijwilliger? Wat melden we aan wie? Wat kunnen we doen bij pijn of bij andere klachten? We bespreken de tekenen van naderend overlijden. Er worden concrete tips gegeven en we sluiten af met een oefening.

Ondersteunende diensten

In deze vorming vertellen wij wat meer over de thuiszorgpartners, geven wij een overzicht van de meest voorkomende thuisdiensten en vertellen wij je bij welke organisaties je terecht kan voor een bepaalde vorm van hulpverlening.

Omgaan in waarheid en met vertrouwen

De wet op de patiëntenrechten zegt dat de patiënt het recht heeft om de waarheid rond zijn situatie te kennen. Wat is de waarheid? Kunnen of willen we de waarheid altijd weten in een ziekteproces? Hoe wordt er omgegaan met 'wat is'? Wat is het belang van vertrouwen in elkaar, in de hulpverleners? Wat maakt vertrouwen (on)mogelijk? ....

Verplaatsingstechnieken

Hoe kan je op een rugvriendelijke manier een zieke verplaatsen en comfortabel installeren? Er gaat tijdens de vorming ook veel aandacht naar houding en rugsparen tijdens dagdagelijkse handelingen.

Spirituele aspecten

In palliatieve situaties worden vrijwilligers soms geconfronteerd met de spirituele pijn van de betrokkenen. Wat betekent spiritualiteit? Welke rol kunnen waarden- en zingevingskaders, levensbeschouwing en geloofsovertuiging in de stervensfase spelen? Hoe kan je als vrijwilliger spirituele pijn herkennen en hiermee omgaan? Welke zorg kan geboden worden en waar verwijst je best door? We staan ook stil bij de eigen spiritualiteit en de krachtbronnen die helpen om ons eigen engagement vol te houden.

DEEL 1 : Op **dinsdagnamiddag** van 13.30 uur - 16.30 uur

Code: VRW1 /2016

Datum	Thema	Lesgever
Dinsdag 19 april	Inleiding in palliatieve zorg	Ria Vandermaesen
Dinsdag 26 april	Psychosociale aspecten	Karen De Meerleer
Dinsdag 03 mei	Communicatie	Nele Geysen
Dinsdag 10 mei	Omgaan met rouw	Karen De Meerleer

DEEL 2 : Op **dinsdagnamiddag** van 13.30 uur - 16.30 uur

Code: VRW2 /2016

Datum	Thema	Lesgever
Dinsdag 24 mei	Comfortzorg en ondersteunende diensten	Veerle Massart en Leen Janssens
Dinsdag 31 mei	Omgaan in waarheid en met vertrouwen	Annik Janssens
Dinsdag 07 juni	Verplaatsingstechnieken	Sarah Chrispeels en Els Evers
Dinsdag 14 juni	Spirituele aspecten	Katrien Cornette

Locatie: Panal, Waversebaan 220, 3001 Heverlee

Kostprijs: 100 euro per deel

(De kostprijs mag geen beletsel zijn voor deelname. Wij engageren ons om mee naar een gepaste oplossing te zoeken).

Personen die zich kandidaat willen stellen als vrijwilliger, kunnen contact opnemen met Karen De Meerleer, vrijwilligersverantwoordelijke van Panal.

De Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen en Panal bieden aan:

THERAPEUTISCHE HARDNEKKIGHEID

Wat is therapeutische hardnekkigheid? Waarom komt dit voor? Wat zijn de gevolgen? Hoe reageer je als zorgverstreker als je ermee geconfronteerd wordt? Tijdens deze training hoor je er meer over en oefenen we om hiermee in verschillende situaties om te gaan.

De doelgroep zijn artsen, verpleegkundigen, psychologen, pastores, moreel consulenten, sociaal werkers, ergotherapeuten, kinesitherapeuten, zorgkundigen, vrijwilligers, ...

De vorming wordt verzorgd door **Dr. Lucas Ceulemans**, huisarts, praktijkassistent Vaardighedenteam Universiteit Antwerpen, equipearts Palliatief Netwerk Mechelen en voorzitter van de commissie Zorg aan het Levens einde bij Domus Medica.

Code :   **HARD/2016**

Datum: Donderdag 24 november 2016 van 9.30 uur tot 16.30 uur.

Locatie: Panal, Waversebaan 220, 3001 Heverlee.

Kostprijs: 80 euro (broodjeslunch inbegrepen)

HERHALINGHERHALING***HERHALING*** HERHALING***

Aromatherapie in palliatieve zorg

Aromatherapie wordt steeds vaker ingezet als complementaire zorg in verschillende zorgsettings, ook in palliatieve zorg. Tijdens het gebruik van aromatherapie in de zorgsector worden geuren gebruikt om de omgevingsatmosfeer te veraangemen. Aromatherapie kan de patiënt ontspannen, verfrissen, herinneringen van vroeger opwekken, comfort bieden en de levenskwaliteit van de patiënt verbeteren.

De doelstelling van deze vorming is om het gebruik van aromatherapie op een praktische manier aan te brengen en in te oefenen.

De doelgroep zijn artsen, verpleegkundigen, psychologen, pastores, moreel consulenten, sociaal werkers, ergotherapeuten, kinesitherapeuten, verzorgenden, vrijwilligers, ...

De vorming wordt verzorgd door **Ellen Hageman**, verpleegkundige bij het Palliatief Support Team en de Palliatieve Zorgeenheid van UZ Leuven.

Code :   **AROM/2016**

Datum: Donderdag 21 april 2016 van 13.30 tot 16.30 uur.

Locatie: Panal, Waversebaan 220, 3001 Heverlee.

Kostprijs: 40 euro

DANSEN ROND DE LEEGTE LEREN OMGAAN MET ONMACHT

Patiënten, families en collega's doen non-stop een appèl op ons. We geven het beste van onszelf en met elk overlijden verliezen we ook een stukje van onszelf. Hoe houden we het vol? En vooral, hoe houden we het vol met onszelf? Kunnen we een plaats geven aan het onvolmaakte in ons leven en ons daarmee verzoenen?

Eeuwenlang heeft de mens gezocht naar een manier van omgaan met de gapende leegte van de onmacht. Het is de oorsprong van elke levensbeschouwing en spiritualiteit. In deze vorming kunnen we delen rond de weg die we hieromtrent reeds afgelegd hebben. Via kapstokken uit verschillende culturen en een stellingenspel staan we stil bij onze natuurlijke vluchtwegen tegenover onmacht. Daarnaast verkennen we onze eigen krachtbronnen en oefenen we verdiepende grondhoudingen die kunnen helpen om constructief met onmacht om te gaan. Tenslotte gaan we in op de paradox van gedeelde onmacht als kracht.

De doelgroep zijn artsen, verpleegkundigen, psychologen, pastores, moreel consulenten, sociaal werkers, ergotherapeuten, kinesitherapeuten, vrijwilligers, ... met praktijkervaring in palliatieve zorg.

De vorming wordt verzorgd door **Katrien Cornette**, doctor in de praktische theologie, pastor in het U.P.C. Sint-Kamillus te Bierbeek en free-lance vormingswerker inzake ethiek, spiritualiteit en goede (zelf)zorg.

Code : ONMA/2016

Datum: Dinsdag 27 september 2016 van 9.30 uur tot 16.30 uur

Locatie: Panal, Waversebaan 220, 3001 Heverlee.

Kostprijs: 80 euro (broodjeslunch inbegrepen)

Update: wetgeving in palliatieve zorg

Hulpverleners in de palliatieve zorg krijgen vaak te maken met vragen van patiënten over hun rechten als patiënt, over het invullen van wilsverklaringen en over euthanasie. Regelmatig worden we geconfronteerd met de opmerking 'maak mijn papieren eens in orde', waarbij het niet duidelijk is wat de patiënt hiermee bedoeld. Het is als hulpverlener dan niet (altijd) eenvoudig om een pasklaar antwoord te bieden aan de patiënt. Via deze lezing willen we duidelijkheid scheppen in het bestaande juridische kader en samen met de deelnemers uitklaren wat wel en niet wettelijk mogelijk is, welke procedures gevolgd moeten worden en wat daadwerkelijk kan worden vastgelegd op papier.

De doelgroep zijn artsen, verpleegkundigen, psychologen, pastores, moreel consulenten, sociaal werkers, ergotherapeuten, kinesitherapeuten, vrijwilligers, ...

De vorming wordt verzorgd door **Herman Nys**, hoogleraar Medisch Recht en directeur van het Centrum voor Biomedische Ethiek en Recht, KULeuven.

Code : WETG/2016

Datum: Donderdag 9 juni 2016 van 11.30 uur tot 14.00 uur

Locatie: Panal, Waversebaan 220, 3001 Heverlee.

Kostprijs: 40 euro (broodjeslunch inbegrepen)

POSTGRADUAAT PALLIATIEVE ZORG

UC Leuven-Limburg, de fusie tussen voormalig KHLeuven, KHLim en Groep T, biedt in het voorjaar van 2016 een postgraduaat palliatieve zorg voor zorgverleners aan. Het postgraduaat bestaat uit 18 lesdagen (16 dagen + 2 dagen sTimul) en komt in aanmerking voor het behalen van de bijzondere beroepsbekwaamheid in palliatieve zorg.

De leerinhoud, handelend over specifieke (verpleegkundige) zorgaspecten in de palliatieve zorg, wordt geïntegreerd aangeboden. Deelnemers kunnen ervoor kiezen om in te schrijven voor het volledige postgraduaat (16 dagen + 2 dagen sTimul), of enkel voor het opleidingsonderdeel pijn- en symptoomcontrole (5 dagen) of voor het opleidingsonderdeel casuïstiek (4 dagen).

Het postgraduaat heeft als hoofdlocatie **Genk**, het opleidingsonderdeel casuïstiek zal worden georganiseerd in **Leuven**.

De lesdagen: telkens op donderdag van 9.00 uur tot 16.30 uur.

Data: 14 januari, 21 januari, 28 januari, 4 februari, 18 februari, 25 februari, 3 maart, 10 maart, 17 maart, 24 maart, 14 april, 21 april, 12 mei, 19 mei en 26 mei 2016.

Voor meer informatie en inschrijving:

**<http://www.khlim.be/opleiding-quadri/postgraduaat-palliatieve-zorg>
(zie ook website www.panal.be)**

DOCENTEN

Inge Bossuyt, verpleegkundige, licentiaat medisch-sociale wetenschappen Palliatief Support Team UZ Gasthuisberg.

Jan Coel, verpleegkundige en intervisor.

Katrien Cornette, doctor in de praktische theologie, pastor in het U.P.C. Sint-Kamillus te Bierbeek en free-lance vormingswerker inzake ethiek, spiritualiteit en goede (zelf)zorg.

Karen De Meerleer, klinisch psycholoog, rouwzorgverantwoordelijke en vrijwilligersverantwoordelijke Panal.

Mieke De Pril, verpleegkundige, licentiaat medisch-sociale wetenschappen Palliatief Support Team UZ Gasthuisberg.

Kris Elsen, verpleegkundige, verpleegkundig-consulent Panal.

Els Evers, stafmedewerker Wit-Gele Kruis Vlaams-Brabant.

Nele Geysen, orthopedagoog, vormings- en projectverantwoordelijke Panal.

Annik Janssens, psycholoog, docent Inter Intra.

Leen Janssens, Thuiszorg Brabant, Regionaal dienstencentrum FSMB.

Veerle Massart, master in de verpleegkunde, verpleegkundig-consulent Panal.

Gilbert Pues, begrafenisondernemer.

Walter Rombouts, klinisch psycholoog, Perspectief (bureau voor opleiding en vorming).

Ria Vandermaesen, verpleegkundige, licentiaat sociale wetenschappen, coördinator Panal.

Maartje Wils, master in de verpleegkunde, hoofdverpleegkundige Geriatriesch Support Team en geriatriesch dagziekenhuis UZ Leuven.

Inschrijvingsformulier

Hoe inschrijven?

- Bij voorkeur online via www.panal.be bij de activiteiten of het inschrijvingsformulier terugsturen naar Panal vzw, t.a.v. Ingrid Bevers, Waversebaan 220, 3001 Heverlee, faxen naar 016-23 81 73 of mailen naar vragen@panal.be.
- Voor iedere deelnemer vul je een afzonderlijk inschrijvingsformulier in.

Hoe betalen?

- Je bent definitief ingeschreven wanneer je het inschrijvingsgeld hebt overgemaakt op **rekening BE82 7364 0127 0068** van Panal vzw.
- Je vermeldt de cursuscode en de naam van de deelnemer bij de overschrijving.
- Opleidingscheques kunnen we **niet** aanvaarden.
- De bijdrage omvat cursusmateriaal en een verzorgde pauze.

Hoe deelnemen?

- De cursus zal doorgaan vanaf 14 inschrijvingen. Panal kan een vorming annuleren wanneer de omstandigheden hiertoe dwingen. Het inschrijvingsgeld wordt dan integraal terugbetaald of je kan een ander cursusmoment kiezen.
- Indien je niet aanwezig kan zijn op een cursusdag, gelieve ons tijdig te verwittigen. Je kan je die dag niet laten vervangen en je kan de les niet op een ander moment inhalen. We bezorgen je de syllabus.
- Je kan enkel inschrijven voor een volledige cursus en niet voor afzonderlijke (dag)delen.
- Na het beëindigen van de cursus ontvang je een aanwezigheidsattest.

Hoe annuleren?

- Je kan annuleren tot 14 dagen voor de cursus. Je krijgt dan het inschrijvingsgeld terugbetaald.
- Zonder tijdige annulering kan er geen terugbetaling gebeuren. Indien je nog niet betaalde, wordt toch de kostprijs van de vorming aangerekend.
- Een ingeschreven persoon kan zich enkel voor de volledige cursus laten vervangen. Deze wijziging dient schriftelijk te gebeuren.

Wens je meer inlichtingen?

Indien je op de hoogte wenst te blijven van komende vormingen of voor inhoudelijke vragen en vragen in verband met inschrijvingen, betalingen en administratie kan je contact opnemen:

- Via het nummer 016 23 91 01
- Via vragen@panal.be
- Via www.panal.be

INSCHRIJVINGSFORMULIER

Je kan ook inschrijven via onze website : www.panal.be bij de activiteiten.

- Inschrijving/betaling via werkgever
- Inschrijving/betaling op eigen initiatief

- Factuur gewenst

Inschrijving van :

Naam:..... Voornaam:.....

Beroep/functie:.....

Instelling:.....

Naam directie of verantwoordelijke:.....

Straat:..... Nr.:..... Bus:.....

Postcode:..... Gemeente:.....

Telefoon:..... Fax:.....

E-mail:.....

Schrijft in voor :

Cursus	Code	Kostprijs	Reeds gevolgde cursus
Basismodule Nr. ...	/2016	400 €	
Vervolmakingsmodule	VVM/2016	400 €	Basis: nr. .... /20...
Minisymposium nr.	/2016	20 €	
Module voor geïnteresseerden en vrijwilligers Deel 1	VRW1/2016	100 €	
Module voor geïnteresseerden en vrijwilligers Deel 2	VRW2/2016	100 €	
Aromatherapie in palliatieve zorg	AROM/2016	40 €	
Wetgeving in palliatieve zorg	WETG/2016	40 €	
Dansen rond de leegte. Leren omgaan met onmacht.	ONMA/2016	80 €	
Therapeutische hardnekkigheid.	HARD/2016	80 €	

Je storting geldt als definitief inschrijvingsbewijs !!!

Datum:

Handtekening:

Terug te zenden naar: Panal vzw, t.a.v. Ingrid Bevers, Waversebaan 220 te 3001 Heverlee, faxen op het nummer 016-23 81 73 of mailen naar vragen@panal.be.

VORMING OP MAAT

Heel wat organisaties, instellingen en socio-culturele verenigingen vragen ons naar een vorming of vormingspakket op hun maat. Hieronder vind je een mogelijk aanbod vanuit Panal. We zijn graag bereid om te kijken met welke vorming we kunnen inspelen op een specifieke behoefte. In functie van de inhoud, kan de tijd nodig voor een vorming samen bekeken worden. Al onze vormingen zijn interactief, met praktijkvoorbeelden. We vertrekken vanuit de ervaring van de cursisten en bekijken met hen hoe we op hun vragen kunnen ingaan.

MOGELIJKE THEMA'S :

- **Inleiding in palliatieve zorg**
- **Palliatieve zorg thuis: wat en hoe?**
- **Comfortzorg**
- **Pijncontrole**
- **Symptoomcontrole**
- **Kinderen betrekken bij palliatieve zorg**
- **Psychosociale aspecten**
- **Communicatie**
- **Omgaan met rouw**
- **Zorg voor zorgenden**
- **Ethische aspecten in palliatieve zorg**
- **Samenwerken in palliatieve zorg**

Vormingen op maat kunnen aangevraagd worden bij Nele Geysen, vormingsverantwoordelijke van Panal. Zij is telefonisch te bereiken op het algemene nummer 016-23 91 01 of via mail ngeysen@panal.be . Elke vormingsvraag wordt besproken op ons maandelijks vormingsoverleg. Graag tijdig aanvragen!

Daarnaast organiseert Panal ook studiedagen. Het is zeker de moeite om regelmatig onze website te bezoeken: www.panal.be .